

Список літератури: 1. Базилевич А. Українське лікарське товариство: вікова історія та сьогодення / А. Базилевич // Народне здоров'я, 2010. – № 8–9. – С. 2–4. 2. Білинський Б. «Просвіта» і народне здоров'я / Б. Білинський // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 2010. – № 19. – С. 201–206. 3. Ганіткевич Я. Українська медицина Львова до початку Другої світової війни [Електронний ресурс] : доповідь на міжнар. конф. УЛТ у Львові, вересень 2006 року / Ярослав Ганіткевич // Наукове товариство ім. Шевченка: онлайн-журнал товариства. – Режим доступу: <http://ntsh.org/node/41>. 4. Дружбляк Н. Мар'ян Панчишин: реанімація національної пам'яті [Електронний ресурс] / Наталка Дружбляк // Аптека Галицька. – 2007. – № 16. – Режим доступу до журналу: http://www.aptekaGal.com.ua/show_article.php?year=2007&month=16&num=4. 5. Зіменковський Б. С. Львівська наукова гігієнічна школа: історія розвитку та здобутки / Б. С. Зіменковський, М.Р. Гжегоцький, В.І. Федоренко, Б.А. Пластунов // Довкілля та здоров'я, 2013. – № 4. – С. 68–74. 6. Рудень В.В. Навчити зберігати і зміцнювати здоров'я громадян – основне завдання кафедри соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я Львівського державного медичного університету ім. Данила Галицького (до 63-річчя з дня заснування) / В.В. Рудень // Медицина сьогодні и завтра, 2003. – № 3. – С. 30–33. 7. Федоренко В.І. До 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки України, професора Ганни Іванівни Столмакової / В.І. Федоренко, Б.А. Пластунов // Львівський медичний часопис, 2012. – № 4. – С. 71–73.

*Якимюк О.Л.
м. Дніпропетровськ, Україна*

Є.С. БУРКСЕР ЯК ІСТОРИК ТА ФІЛОСОФ НАУКИ

Євген Самойлович Бурксер (1887–1965) – відомий учений-геохімік, що зробив значний внесок у становлення та розвиток не тільки науки геохімії та її розділів гідрогеохімії, аерогеохімії, біогеохімії, а й бальнеології та курортології в Україні. Суттєве наукове значення мали дослідження Є.С. Бурксера з проблем хімії і технології рідкісних та розсіяних елементів. За його керівництва проводилися роботи з вивчення речовинного складу й фізичних властивостей метеоритів. Учений створив перший в Україні відділ абсолютного віку гірських порід і ядерної геології.

Метою цього дослідження є висвітлення питань, пов'язаних з діяльністю Є.С. Бурксера, як історика та філософа науки, з'ясування основних напрямів історико-наукових досліджень ученого. Предметом дос-

лідження слугували опубліковані роботи та неопубліковані архівні матеріали Є.С. Бурксер з історії науки, знань та організації науки.

Євген Самойлович Бурксер вважав себе учнем видатного вченого, філософа та історика науки Володимира Івановича Вернадського. Є.С. Бурксер багаторазово відмічав, що на формування його наукових поглядів суттєвий вплив мали ідеї і роботи В.І. Вернадського. Підтвердження цього факту ми знаходимо у статті Є.С. Бурксер, присвяченій пам'яті акад. В.І. Вернадського: «У справі організації цих досліджень (радіоактивності природних об'єктів – Авт.) я одержав цінні вказівки та поради В.І. Вернадського і в подальшій своїй роботі користувався постійно порадами та консультаціями Володимира Івановича; це дає мені підставу вважати себе його учнем» [1, с. 19].

То ж не дивно, що низка робіт Є.С. Бурксер з історії організації науки присвячена В. І. Вернадському, як засновнику багатьох напрямів науки: геохімії, біогеохімії, радіології та ін. В цих роботах Є.С. Бурксер розкриває величезний внесок В.І. Вернадського в розвиток науки в до-радянський та радянський періоди. Вчений писав: «Ідеї В.І. Вернадського мали великий вплив на розвиток геохімічної науки як в СРСР, так і в усьому світі. <...> В.І. Вернадський заклав міцний фундамент сучасної геохімії. Його чудові плодотворні ідеї ще довго сприятимуть прогресу науки.» [1, с. 25].

Слід зауважити, що зацікавлення історією науки Євген Самойлович проявив дуже рано, ще в молодості. Так, 1913 р. у журналі «Физик-любитель» вийшла перша робота Є.С. Бурксер з історії науки: «Атомы, электроны, эфир: (Из истории науки)» [2]. Дослідження науки античності, атомістичної теорії знаходить продовження в іншій роботі науковця, представлений у доповіді на сесії Академії наук УРСР у 1946 р. – «Атомистика Т. Лукреція» [3].

Євген Самойлович виступав як філософ та історик науки у статті «Періодичний закон Д.І. Менделєєва та вчення діалектичного матеріалізму про матеріальну єдність світу» [4]. У 1964 р. Універсалізм знань Є.С. Бурксер виявився й у рецензії на книгу «Философские вопросы учения современной физики о строении и свойствах материи», автором, якої був О.В. Шугайлин, що у 50-ті рр. ХХ ст. очолював київський відділ філософських питань природознавства. Науковець проявив себе відданим прихильником тенденцій кардинального переосмислення з позицій авторитарної ідеології принципового змісту фундаментальних теорій некласичного природознавства, що у той час поширювалися і жваво обговорювалися.

Продовжуючи тему історії науки, Є.С. Бурксер присвятив низку робіт висвітленню історії становлення та розвитку геохімічних наук в

Україні. У цих публікаціях, що були піонерськими з історії геохімічних досліджень в Україні, було розглянуто виникнення та розвиток таких геохімічних напрямів:

- теоретична геохімія;
- визначення абсолютного віку гірських порід і мінералів
- дослідження складу пегматитів і кристалічних гірських порід УРСР;
- геохімія осадових утворень і процеси гіпергенної міграції хімічних елементів;
- гідрохімічні та аерохімічні дослідження;
- біогеохімічні дослідження.

Головну роль у становленні геохімічної науки в Україні Є.С. Бурксер відводить академіку В.І. Вернадському. З цього приводу Є.С. Бурксер писав: «Перші геохімічні роботи в Академії наук УРСР були розпочаті в 1918–1919 рр. академіком В.І. Вернадським, який організував у Києві геохімічну лабораторію з метою дослідження хімічного складу рослинності та тваринних організмів» [5].

При підготовці лекційного курсу з геохімії для студентів Київського державного університету Є.С. Бурксер передбачав розділ, присвячений історії розвитку досліджень радіоактивності за часи царату та Радянського Союзу. Матеріали лекцій склалися з відомостей щодо історії досліджень явищ радіоактивності у Радянському союзі й окрема увага приділялася питанням історії розвитку досліджень з радіоактивності в Україні. Серед робіт, що суттєвим чином вплинули на розвиток досліджень явищ радіоактивності в Україні, Є.С. Бурксер виділяв роботи Одеської радіологічної лабораторії з вивчення мінеральних вод і грязей, а також дослідження радіоактивності кристалічних порід, що проводилися в Києві радіологами І.К. Половко й О.Н. Ничкевичем.

Досить чисельні популяризаторські роботи Є.С. Бурксера з питань геохімії, віку гірських порід та інших тематик містять історичний огляд проблеми, розглянутої у відповідній праці. Так, наприклад, у науково-популярній брошурі «Геохімія та її значення в народному господарстві», одна з глав має назву «Кілька сторінок з історії геохімії», в якій досить докладно описано виникнення та етапи становлення геохімії.

На сьогодні виявлено, що з історії науки та філософії Є.С. Бурксером було опубліковано загалом 14 робіт (статей, нарисів).

Серед них можна виділити основні тематичні напрями історико-наукових та філософських досліджень вченого:

- роботи з історії науки античного періоду, розвитку атомістичної теорії;
- роботи з історії розвитку геохімічної науки в Україні;
- роботи, присвячені акад. В.І. Вернадському та його ролі у розвитку науки;
- роботи з філософії науки.

Тобто, більша частина праць Є.С. Бурксеру з історії та філософії науки написана у післявоєнні роки і стосувалася розвитку геохімічних наук та наук, пов'язаних з вивченням досліджень явищ радіоактивності. Значна частина історико-наукових робіт ученого присвячена діяльності акад. В.І. Вернадського, як фундатора й ідейного натхненника таких галузей науки, як геохімія, радіологія, метеоритика та ін.

Отже, роботи Є.С. Бурксеру є першими працями, в яких висвітлюється історія становлення і розвитку радіологічних, геохімічних, аерохімічних та біогеохімічних досліджень в Україні. Ці видання мають важливе значення для формування повної картини історії розвитку природничих наук в Україні. Доробок Є.С. Бурксеру з історії геохімії в Україні, як одного з ініціаторів досліджень у цій галузі, мають істотне значення для вивчення розвитку природничих наук в Україні.

Список літератури: 1. Бурксер Є.С. Академік В.І. Вернадський – основоположник геохімії / Є.С. Бурксер // Геологічний журнал. – 1947. – Т. 8, вип. 3 – С. 17–25. 2. Бурксер Е.С. Атомы, электроны, эфир: (Из истории науки) / Е.С. Бурксер // Физик-любитель. – 1913. – № 183–184. – С. 58–66. 3 Бурксер Е.С. Атомистика Т. Лукреция: Докл. на сессии АН УССР, 30 янв. – 3 февр. 1946 г., Киев / Е.С. Бурксер. – К., 1946. – С. 28–31. 4. Бурксер Є.С. Періодичний закон Д.І. Менделєєва та вчення діалектичного матеріалізму про матеріальну єдність світу / Бурксер Є.С. // Вісник Київ. ун-ту. Сер. історії та філософії. – 1958. – Вип. 2. – С. 15–25. 5. Бурксер Є.С. Розвиток геохімічної науки на Україні з 1917 по 1957 рік / Бурксер Є.С. // Геологічний журнал. – 1957. – Т. 17. – Вип. 3. – С. 23–28.